

**TIL O'RGATISHDA TURLI METODLARDAN FOYDALANISH
(O'ZBEK VA RUS TILLARINI XORIJIY TIL SIFATIDA
O'RGATISH)**

A.X.Aripova,

Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti
O'zbek va rus tillari kafedrasida dotsenti, f.f.n. PhD
mumtozim@mail.ru

Annotatsiya: bugungi kunda tilni xorijiy til sifatida o'qitish va o'rganishning turli metodlari mavjud. Tilni xorijiy til sifatida o'qitish va o'rganishning barcha metodlari turli davrlarda keng ko'lamda qo'llanilgan, tilni xorijiy til sifatida o'zlashtirish jarayonida til o'rganuvchi respondentlarning ehtiyojlarini qondirishga qaratilgan. Til o'rganish metodlardagi o'ziga xosligi - individual va guruh psixologiyasi bilan bevosita bog'liq. Mazkur maqolada til o'rgatishda turli metodlar tahlil ostiga olingan.

Kalit so'zlar: til ta'limi texnologiyalari, tilni xorijiy til sifatida o'qitish metodlari: fundamental, lingvosotsiomadaniy, kommunikativ, intensiv, sahna metodi, tarjima, audio-lingual, kognitiv-motivatsion, Milashevich metodi, Ilya Frank metodi.

**ИСПОЛЬЗОВАНИЕ РАЗЛИЧНЫХ МЕТОДОВ В ОБУЧЕНИИ
ЯЗЫКАМ**

(преподавание узбекского и русского языков как иностранных)

Арипова А.Х.,

Университет мировой экономики и дипломатии
Доцент кафедры узбекского и русского языков, PhD

mumtozim@mail.ru

Аннотация: *сегодня существуют различные методы преподавания и изучения языка как иностранного. Все методы преподавания и изучения языка как иностранного широко использовались в разные периоды и направлены на удовлетворение потребностей респондентов, изучающих язык в процессе овладения языком как иностранным. Уникальность методов изучения языка напрямую связана с индивидуальной и групповой психологией. В данной статье анализируются различные методы обучения языку.*

Ключевые слова: *технологии обучения языку, методы обучения языку как иностранному: фундаментальный, лингвосоциокультурный, коммуникативный, интенсивный, этапный метод, переводческий, аудиолингвальный, когнитивно-мотивационный, метод Милашевича, метод Ильи Франка.*

USE OF DIFFERENT METHODS IN LANGUAGE TEACHING (TEACHING UZBEK AND RUSSIAN AS FOREIGN LANGUAGES)

A.H. Aripova,

University of World Economy and Diplomacy

Associate Professor of the Department of Uzbek and Russian Languages, PhD

mumtozim@mail.ru

Abstract: *today there are various methods of teaching and learning a language as a foreign language. All methods of teaching and learning the language as a foreign language have been widely used in different periods, and are aimed at meeting the needs of the respondents who are learning the language*

in the process of mastering the language as a foreign language. The uniqueness of language learning methods is directly related to individual and group psychology. Different methods of language teaching are analyzed in this article.

Keywords: *language teaching technologies, methods of teaching the language as a foreign language: fundamental, linguo-sociocultural, communicative, intensive, stage method, translation, audio-lingual, cognitive-motivational, Milashevich method, Ilya Frank method.*

Bugungi kundagi zamonaviy, jadal rivojlanayotgan jamiyatda, har xil xorijiy tillarni bilish kishilarning kasbiy faoliyatining ko‘plab sohalarida dolzarb ehtiyojga aylangan. Xoh u o‘zimizda yashovchi fuqaro bo‘ladimi, yoki xorijlik mutaxassismi – har biri uchun til bilishi muloqotga kirisha olishi va kasbiy rivojlanishi uchun muhim jihat. Tilni xorijiy til sifatida o‘rganib, o‘zlashtirishning ko‘plab metodlari mavjud. Guruhda va individual ravishda tillarni o‘rgatish, mahalliy tilda so‘zlashuvchilar darajasidagi til bilish metodlarini qo‘llash va mashg‘ulotlarda olingan bilimni o‘zlashtirish, shuningdek, til muhitiga moslashtirish texnikasi – tilni o‘rganishda asqotadi.

Bundan tashqari, hozirgi kunda til o‘rganishda ijtimoiy tarmoq orqali online darsliklarga ham murojaat qilib til o‘rganish urfga aylangan. Multimedia texnologiyasining rivojlanishi tufayli “electron” repetitorlarning ko‘plab yangi turlari paydo bo‘lib bormoqda. Jonli muloqotga taqlid qilish, nutqni aniqlash texnikasi, interfaol (trenajor) mashqlar tarmoqdagi kurslarning asosiy xususiyatlari hisoblanadi. So‘nggi paytlarda ta‘lim texnologiyalari bozori tilni o‘rganishning turli metodlari bo‘yicha ham takliflar bilan to‘lgan.

Shunisi ahamiyatga molikki, tilni xorijiy til sifatida o'rganishda hamon til o'qitish metodini tanlash asosiy masala bo'lib qolmoqda. Hozirgi kunda tarmoq va kundalik e'lonlarda "tezkor tilni o'rganish", "tilni o'qitishning kommunikativ metodlari", "mahalliy tilda so'zlashuvchilar darajasidagi til bilish qobiliyati", "samarali ekspress metod", "tilni ong osti darajasida o'rganish" va h.k. kabi ko'plab yangi va noma'lum texnikalar haqidagi xabarlar tarqalgan.

Hozirgi vaqtda tilni o'rganish u yoki bu shaklda ko'pchilik uchun ochiq bo'ldi va takliflar tobora ko'proq iste'molchiga yo'naltirilgan. Tilshunoslik va tillarni o'qitish metodikasi sohasidagi taniqli mutaxassis S. G. Ter-Minasova shunday ta'kidlaydi: "Bugungi kunda til o'rganishda muhim trend - misli ko'rilmagan talab olamshumul taklifni talab qiladi, kutilmaganda tilni o'qitish jamoatchilik e'tibori nazarida: fan, madaniyat, biznes, texnologiya va inson faoliyatining boshqa barcha sohalaridagi ishtiyoqli mutaxassislardan iborat "legionerlar" zudlik bilan tillarni o'rgatishni zamonaviy metodlarini taklif qilmoqdalar..." Aslida bu kabi holatda – tilni o'rgatishni taklif qilayotganlarni tilning nazariyasi ham, tarixi ham qiziqitirmaydi - ularga tilni, birinchi navbatda, faqat funksional jihatdan jamiyatning turli sohalarida boshqa mamlakat, hudud odamlari bilan oddiy muloqot qila olishi vositasi sifatida o'rgatish birlamchi vazifani o'taydi. Aslida til o'rganish uzoq muddatli jarayon bo'lib – bir tilni mukammal ravishda barcha dialekt va lahjalari bilan o'rganiladigan bo'lsa qunt va vaqt talab etiladi. Ammo faqat yuzaki muloqot qila olish darajasida o'rganiladigan bo'lsa, albatta tezkor metodlar jamlamasi talaygina.

Til o'qitish amaliy xususiyat kasb etadi. Ta'lim jarayonida o'qituvchining vazifalari sezilarli darajada o'zgaradi. Chunki, o'qituvchi-kuzatuvchi, o'qituvchi-

vositachi, o'qituvchi-tarjimon vazifasini egallaydi, bu esa o'qituvchi shaxsiyatining tinglovchilarga ta'sirini kuchaytiradi. Til o'rganish metodlaridagi ayrim vazifalar, shubhasiz, individual va guruh psixologiyasi bilan bog'liq. Tilni egallashda A. Maslou tomonidan e'lon qilingan o'z-o'zini anglash va o'zini o'zi anglash zarurati paydo bo'ladi.

Tillarni o'rganishning psixologik omili hozirda yetakchi o'ringa chiqmoqda. Hozirgi kunda muloqotning qulayligi, o'z talablarini ayta olsihda muvozanatni saqlash, o'zaro manfaatlarni ifodalashda, boshqa odamlarning fikrini hurmat qilish – til o'rgatish tizimida konstruktiv munosabatlarni o'rnatish uchun yozilmagan qoidalar to'plamini tashkil etadi.

Muhim omil - bu tanlov imkoniyati. Talaba o'z ehtiyojlariga mos keladigan til o'rgatish metodini tanlashi mumkin va nutq vositalarini tanlashda hamda o'zining nutqiy diapazonini kengaytirishda bir metodga bog'lanib qolmaydi. Shuningdek, o'qituvchi o'qitish metodlarini tanlashda (o'yin va treninglar, sinxron tarjimalar), darslar tashkil etishda, turli mahalliy nashrlardan ham, xorijiy mamlakatlarning yetakchi universitetlaridan darslik va o'quv qo'llanmalarini tanlashda ham cheklanmaydi.

Aslida bugungi kunning dolzarb ehtiyoji – bu kishilik jamiyatining ikki, uch va ba'zan bir nechta xorijiy tillarni o'zlashtirishidan iborat. Chunki, bir necha tilni o'zlashtirish zarurati kasbiy kompetensiya tanlovida birinchi o'rinda turadi, tilni o'rganish ham yetakchi tamoyil sanaladi.

Dunyo aholisining yarmini qamrab olgan dunyodagi eng keng tarqalgan 10 ta til orasida - ingliz tili, ispan tili, xitoy tili, rus va nemis tillari muhim sanaladi. Possovet davlatlarida esa kasbiy rivojlanish, muloqot va yashash uchun rus tilini

bilish muhim. Aslida istalgan tilda erkin muloqotga kirishish uchun – mahalliy aholi vakillari bilan ko‘proq gaplashish, fikr almashinuvi – tilni samarali o‘rganishda asqotadi.

Tilni o‘qitishning ko‘plab yangi metodlari paydo bo‘ldi, lekin ko‘pincha ular yuqori darajada ixtisoslashgan yoki ikkinchi chet tilining o‘ziga xos xususiyatlarini hisobga olmaydi, kelajakdagi nolingvistik kasbiy faoliyatda aloqa vositasi sifatida foydalanish mumkin.

Tilning grammatik darajasini o‘zlashtirish eng qiyin, chunki ona tili va o‘rganilayotgan chet tili o‘rtasida ko‘plab tafovutlar mavjud. Yangi texnikalar chet tilini o‘zlashtirish jarayonini osonlashtiradi va uni turli yoshdagi, ta'lim darajasi va psixologik xususiyatlariga ega bo‘lgan odamlarga, shuningdek, qisqa vaqt ichida foydalanishga imkon beradi.

U yoki bu metodni tanlash uchun avvalo tilni o‘qitishning mavjud zamonaviy metodologiyalari haqida tasavvurga ega bo‘lish kerak.

Tilini o‘rganishda klassik (an’anaviy) yoki fundamental metod – bugungi kunda biroz o‘zgargan, lekin uning asosiy tamoyillari saqlanib qolingan. Bu metod - uslubiy yo‘nalishdagi maktablarda faol qo‘llaniladi. Klassik metod turli yoshdagi talabalarga mo‘ljallangan va ko‘pincha tilni noldan o‘rganishni o‘z ichiga oladi. Bunda o‘qituvchining vazifalari orasida talaffuzni bosqichma-bosqich tashkil etish, grammatik asosni shakllantirish, psixologik va til to‘siqlarini bartaraf etish kiradi. Klassik metod asosida tilni real va to‘laqonli muloqot vositasi sifatida tushunishga asoslanadi, tilning barcha tarkibiy qismlari - og‘zaki va yozma nutq, tinglash va hokazolarni tizimli va uyg‘un holda rivojlantirish zarur. Klassik metod qisman tilni o‘z-o‘zidan maqsadga aylantiradi, ammo buni kamchilik deb hisoblash

mumkin emas. Metodika til o'qituvchilari bilan mashg'ulotlarni o'z ichiga oladi, ammo bu tartibni kamchilik deb hisoblash ham mumkin emas: ona tilisi bo'lmagan o'qituvchi ikkita til tizimini tahlil qilish va solishtirish, konstruktsiyalarni solishtirish, ma'lumotni yaxshiroq yetkazish, grammatik qoidalarni tushuntirish va mumkin bo'lgan holatlarni aytib o'tish imkoniyatiga ega.

Aslida, zamonaviy dunyoda eng katta qadriyat - bu ikki madaniyat kontekstida fikr yurita oladigan va tilni o'rganayotganlarga mos keladigan bilimlarni oson yetkaza olish metodidir. Bu esa - **Lingvosotsiomadaniy (Lingvo-ijtimoiy-madaniy) metod**, tilni o'rganishning eng jiddiy va keng qamrovli metodlaridan biri bo'lib, u ijtimoiy va madaniy muhit kabi tarkibiy qismga murojaat qilishni o'z ichiga oladi. **Lingvo-ijtimoiy-madaniy metod** oddiy haqiqatni hisobga oladi: ya'ni, til ko'nikmasi 52% ona tili ta'sirida o'rgatilsa, 48% esa o'rganilayotgan til asosida o'rgatiladi. Bu metod asosida til o'rgatilganda nutqning to'g'riligi nazorat qilinadi, ammo hozirgi kunda so'z mazmunini oshirishga harakat qilinmoqda. O'rganilayotgan axborotning ma'nosi, ya'ni kommunikativ darajasi muhim ahamiyatga ega, chunki har qanday holatda ham muloqotning pirovard maqsadi tushuniladi.

Lingvo-ijtimoiy-madaniy metod muloqotning ikki jihatini - til va madaniyatlararo aspektni o'z ichiga oladi. Bunda lug'at yangi bikulturali so'z bilan to'ldiriladi - ikki mamlakatning milliy xususiyatlari, tarixi, madaniyati, urf-odatlarini, sivilizatsiyalari tanishtiriladi.

Til o'rganuvchi uchun eng muhimi, o'qish, yozish va tarjima qilishning yuqori darajasi emas, balki "lingvo-ijtimoiy-madaniy kompetentsiya" - tilni madaniyat mikroskopida "parchalash" qobiliyatidir. Lingvo-sotsiomadaniy metod

lingvistik tuzilmalarni (grammatika, lugʻat va boshqalar) tildan tashqari omillar bilan birlashtiradi.

Milliy miqyosdagi dunyoqarash va til chorrahasida, yaʼni oʻziga xos tafakkur tarzi (inson oʻz tilida oʻylagan fikrga mansubligini unutmaslik) oʻsha boy til olami tugʻiladi. Ushbu metod yordamida tilni oʻrganishdan maqsad suhbatdoshning tushunishini osonlashtirish, intuitiv darajadagi idrokni shakllantirishdir.

Taʼlimda jahonda tan olingan **“kommunikativ metod”** ham qoʻllaniladi, bu esa tillarini oʻrganishda faol qoʻllaniladigan metodlar orasida birinchi oʻrinda turadi. Hozirda sof tilni emas, har qanday tilni oʻrgatishda qoʻllanilayotgan bu metodning asoslari yetakchi universitetlarning tilshunoslari va psixologlarining birgalikdagi saʼy-harakatlari bilan ishlab chiqilmoqda. Masalan, bizga maʼlum boʻlgan koʻplab darsliklar kommunikativ metod asosida yaratilgan. **Kommunikativ metod** jonli, erkin muloqot jarayonida asosiy til koʻnikmalarini (gapirish va yozish, grammatika, oʻqish va tinglash) bir vaqtning oʻzida rivojlantirishga qaratilgan. Tilning lugʻat boyligi, grammatik tuzilmalari, iboralari oʻquvchiga real, emotsional yuklangan vaziyatda taqdim etiladi, bu esa oʻrganilayotgan materialni tez va doimiy esda saqlashga yordam beradi. Kommunikativ metod oʻqituvchi va talaba oʻrtasidagi psixologik toʻsiqni yoʻq qilishni oʻz ichiga oladi. Oʻqitishdagi koʻplab oʻyin elementlari, juftlikda, uchlikda ishlash, til oʻrganuvchilarni qiziqtirgan mavzular boʻyicha muhokamalarda qatnashish - bularning barchasi oʻqituvchiga til oʻrganuvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olish, darslarni ijodiy va qiziqarli qilish imkonini beradi. Kommunikativ metod, birinchi navbatda, muloqot qoʻrquvini yoʻqotish uchun

mo'ljallangan. Standart grammatik tuzilmalar to'plami va 600-1000 so'zdan iborat lug'at bilan qurollangan respondent - notanish mamlakatda osongina umumiy tilni topadi. Biroq, tangananing boshqa tomoni ham bor: klishe iboralarni o'rganish qiyin va zaif lug'at ko'nikmasi.

Yosh jihatdan guruhlardagi til mashg'ulotlari va ko'p bosqichli yondashuv insonning dunyoqarashiga, qadriyatlar tizimiga, o'z-o'zini identifikatsiyalash va fikrlash qobiliyatiga ta'sir qiluvchi individual shaxsni rivojlantirish imkoniyatini beradi. Barcha muloqot metodlari to'rtta til ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan: *o'qish, yozish, gapirish va tinglash*.

Hozirda til o'rganishda audio, video va interaktiv resurslardan foydalanishga katta e'tibor qaratilmoqda. Turli xil uslubiy texnika va til texnologiyalari tufayli muloqot kurslari zamonaviy ish hayotida inson uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarni shakllantirishga yordam beradi (ma'ruza qilish, taqdimot qilish, yozishmalarni olib borish va boshqalar).

Tilni o'qitishning **intensiv metodi** ayniqsa hozirgi kunda mashhur bo'lib bormoqda. Yuqori darajadagi stereotiplar tilni intensiv ravishda o'rganishga imkon beradi, chunki u 25% klishelardan iborat. Ma'lum bir qator "barqaror iboralarni" yodlash orqali va mashq qilish oqibatida til o'rganuvchi o'z fikrini erkin tushuntirishi va suhbatdoshga yetkaza olishi mumkin. **Intensiv metod** cheksiz muloqot va potentsialni maksimal darajada ro'yobga chiqarish imkoniyatlarini ta'minlaydigan "ekspressiv nutq xatti-harakatini" rivojlantirishga qaratilgan. Har bir talaba o'zini shaxs sifatida his qilishi mumkin. O'qitishning asosiy metodlari *dialogik muloqot va treningdir*.

Tillarni o'rganishning **emotsional-semantik metodi** – asl kelib chiqishi bolgariyalik psixiatr G.Lozanovga taqalib, u o'zining psixokorreksiya metodidan foydalangan holda bemorlar bilan ishlagan. Til o'rganishda har bir ixlosmand o'zi haqida "qiziqish guruhlar" doirasida suhbat quradi. Moskvada Lozanovning ishlanmalari ikkita til maktabida qo'llaniladi: "Tizim-3" va "Sahna maktabi" da. Tabiiyki, Igor Shekhter va Galina Kitaigorodskayaning metodlari Lozanov tizimidan olingan, bolgar shifokorning metodidan salgina farq qiladi.

Kitaygorodskayaning **sahna maktabi** 25 yildan beri xuddi shu nomdagi metodologiyadan foydalanib, Lozanov ishlanmalarini fundamental kurs bilan uyg'unlashtirgan holda ishlaydi va kattalar va bolalarni qabul qiladi. G.A.Kitaygorodskaya o'z uslubini 70-yillarda ishlab chiqa boshladi; uning kelib chiqishi bolgar psixologi G.Lozanovning g'oyalari bilan bog'liq bo'lib, uning "to'liq immersion" yoki "suggestopedia" metodi keyinchalik ko'plab mamlakatlarda mashhurlikka erishdi. Kitaygorodskaya metodining rasmiy nomi - **"shaxs va jamoaning zaxira imkoniyatlarini faollashtirish metodi"**. Bu metod asosida til o'rganuvchilar guruhda sahna asosida mashq qiladilar, lekin buni katta guruhda ham amalga oshirish mumkin. Gap shundaki, sahnada til o'rganuvchilar o'zlarini aktyordek sanab, ular haqida yozilgan asarning ichida bo'lishadi. Birinchidan, ular matnni "suflyor" - o'qituvchidan keyin takrorlaydilar, so'ngra belgilangan tuzilmalar asosida o'zlarining iboralarini qurishga harakat qilishadi. Ammo bu qiziqarli improvizatsiya emas, balki har bir so'z va harakat o'rgatish funksiyasiga ega bo'lgan diqqat bilan xoreografiya qilingan va uslubiy jihatdan tasdiqlangan til treningidir.

O'qituvchilar tomonidan qo'llaniladigan darsliklar va o'qitish metodlari xotira, ong turlari, miyaning o'ng va chap yarim sharlari funktsiyalari bo'yicha so'nggi psixologik tadqiqotlarga asoslangan bo'lib, talabalarga modellashtirilgan haqiqatga osonroq ko'nikish imkonini beradigan taklif elementlarini o'z ichiga oladi.

O'tgan asrning o'rtalari 70-yillarning oxirigacha **grammatika-tarjima metodi** ostida til o'rgatildi, uning maqsadi grammatikani o'rganish, u orqali tildagi matnlarni o'qish va tushunishni o'rganish edi. Darslar davomida asosan grammatika mashqlarini bajarilib, matnlar tarjima qilingan. Bunda grammatika ona tilida tushuntirilib, barcha xatolarni tuzatishga harakat qilingan. Bu metodni qo'llagan til o'rganuvchilar gapira olmasdilar, lekin grammatik qoidalarni bilishar va qiyinchilik bilan bo'lsa ham, matnni tarjima qila olishardi. Bu metodning asosiy kamchiliklari shundaki, odam og'zaki nutq ko'nikmalarini egallamaydi, grammatika bilimlari uni mazmunli qo'llamasdan tezda unutadi.

1970-yillarda **audio-lingual metod** paydo bo'ldi va u bilan til o'rgatila boshlandi, bu modelga muvofiq jumla yodlanib, so'ngra matn tarkibidagi so'z mexanik almashtirilar edi. Aslida bu metod asosida til o'rganish yakka tartibda bo'lib, til o'rganuvchini tez zeriktiradi va deyarli hech qanday natijaga erishilmaydi.

Audio-lingual metod tarafdorlari tilning grammatik va frazeologik tuzilmalarini tayyor o'quv dialoglarida ko'p marta takrorlash orqali yod olish mumkin, keyin esa kerakli vaqtda avtomatik tarzda foydalansa bo'ladi, deb hisoblashadi. Biroq, ko'pchilikning tajribasi shuni ko'rsatadiki, haqiqiy vaziyatda odam, qoida tariqasida, bir vaqtlar yod olgan ibora yoki iborani o'z vaqtida va

o'rinli ishlata olmaydi. Audio-lingual metodning asosiy kamchiliklari - ona tilida so'zlashuvchining fikr-mulohazalarining yo'qligi va kundalik muloqotda faqat yodlangan iboralar va iboralarni ishlata olmaslik.

Yana bir trenddagi metod – **Suggestopedia metodi** bo'lib, bolgariyalik psixiatr Lozanov tomonidan qo'llanilgan, bu metodning o'zi tillarni o'rganishda Suggestopedia - til o'rganuvchilarning psixologik kayfiyati va hissiy holatiga bog'liq deyiladi. Bunda o'qituvchining roli juda muhim va qiyin: chunki talabadagi uyatchanlik, qo'rqoqlik, xatolardan qo'rqish baryerini olib tashlashi va til o'rganishda o'z kuchiga ishonchni oshiradigan muhitni yaratishi kerak. Ushbu metodda musiqa, harakat va sahna harakatlaridan faol foydalaniladi. Suggestopedia, afsuski, o'qituvchilarning malakasi yetarli emasligi sababli qo'llanilmadi.

Keng reklama qilingan "**25-kadr metodi**" ko'pincha tillarni o'rganishning eng kuchli metodlaridan biri sifatida taqdim etiladi. Metodning asosi - tillarda juft so'zlar shaklida ma'lumotni ongsiz ravishda idrok etish. Ammo so'zlarning ma'nosini yodlashning bu varianti chet tillarini o'rganishda hech narsa bera olmaydi. Bundan tashqari, 25-kadr texnologiyasi tobora ko'proq unitilmoqda.

Shexter metodi birinchi darsdan boshlab o'qituvchi va talabalar o'rtasida til muloqotini o'z ichiga oladi. Talabalar o'zlari o'rganayotgan tilda so'zlashuvchiga tanish bo'lgan "afsona"ni tanlaydilar: Glazgolik me'mor, Palermolik skripkachi va boshqalar. Metodning mohiyati shundan iboratki, tabiiy ravishda iboralar va konstruktsiyalar esda qoladi – matnni yodlash orqali.

Denis Runov metodi asosidagi **kognitiv-motivatsion** metodning mohiyati shundan iboratki, har qanday bilim sohasi, xoh fizika, matematika, til,

biologiya bo'lsin, miya ma'lum bir qator muammolarni hal qilish uchun foydalanadigan o'ziga xos analitik dasturdir. Ko'pgina hollarda, miya tomonidan qo'llaniladigan dastur ma'lum bir bilim sohasi o'qitishda qanday taqdim etilishidan sezilarli darajada farq qiladi.

Birinchidan, xotira asosida mnemonika texnologiasini qo'llaniladigan dastur asosida so'z yodlansa, ikkinchidan, xatolar tushuntiriladi va uchinchidan, tezkor so'z yodlanadi - takrorlanishdan. Kognitiv-motivatsion metod asosida so'z yodlash qulay.

Ilya Frankning o'qish metodi - bu passiv tilni o'zlashtirishga yordam beradigan va kommunikativ darslarga qo'shimcha, shuningdek, mustaqil tilni o'zlashtirish uchun ishlatilishi mumkin bo'lgan matnni moslashtirishning maxsus metodi.

Yuqorida bir qancha metodlar tahlil qilindi, ammo til o'rganayotgan va o'rgatayotganlar uchun bir metodni tanlash qiyin masala, chunki har biriga individual yondashuv talab etiladi.

Maqolada tahlil qilingan ayrim metodlar va boshqalari tilshunos olimlar va mutaxassislar tomonidan ham tadbiq etilgan. Bular: tarjima metodlari (Jacotot, Hamilton, Toussaint); to'g'ridan-to'g'ri til o'rganish metodlari - G. Palmerning og'zaki metodi. M. Westning metodologik tizimi. Audiolingual metod (M. Friz va V. Lado). Audiovizual metod (P. Guberina, P. Riveu). Aralash metodlar (A.V. Shcherba, I.V. Raxmanov). Ijtimoiy-kommunikativ metod (P. B. Gurvich, A. A. Mirolyubov). Intensiv metodlar (G. Lozanov, I. Yu. Shekhter, G. A. Kitaigorodskaya). A. P. Starkov, V. A. Slobodchikova, A. P. Shapkoning strukturaviy-funksional metodi. Moskva chet tillarini o'qitish maktabining uslubiy

kontsepsiyasi (G. V. Rogova, I. N. Vereshchagina, I. L. Bim, I. A. Zimnyaya, B. A. Lapidus, R. K. Minyar-Beloruchev). Lipetsk maktabining kommunikativ metodi (E. I. Passov, V. P. Kuzovlev) va boshqalar.

Xulosa o'rnida shuni aytish mumkinki, tillarni tezkor ravishda o'rgatish va o'rganishning ko'plab metodlari mavjudligi sababli, til o'rganuvchi uchun eng mos bo'lgan metodologiya yoki kursni tanlash mezoni ahamiyatli. Til o'rganish metodini tanlashda esa til texnikasi uchun jiddiy ilmiy baza va qo'llanmalarning mavjudligi; pedagogik xodimlarning malakasi va tajribasi; til kursini tamomlagan talabalar va ularning tilni o'zlashtirishda erishgan muvaffaqiyatlari statistikasi; darslar tartibi, ularning davomiyligi va mazmunini hisobga olish muhim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. [Tilni samarali o'qitish tamoyillari](#) //2024.
2. [TEACHING AND STUDYING THE HISTORY OF THE UZBEK LANGUAGE - AS A COMPLEX ETHNOGENETIC PROCESS](#) //2023.
3. ["Til ta'limida zamonaviy trendlar"](#) // 2022.
4. [METHODS, ASPECTS AND COMPONENTS OF TEACHING THE UZBEK \(RUSSIAN\) LANGUAGE AS A FOREIGN LANGUAGE ON THE EXPERIENCE OF FOREIGN STUDENTS](#) //2020.